

РОЗДІЛ VI
**Бухгалтерський облік, аналіз,
статистика та математичні
методи й інформаційні технології
в економіці**

УДК [339.92(477):061.1ес]:311.17

Гринькевич Ольга,
доктор економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра статистики,
м. Львів, ORCID: 0000-0002-8646-8119
e-mail: OGrynkevych@gmail.com

Гринькевич Василь,
кандидат технічних наук, доцент,
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ МАУП», кафедра менеджменту організацій,
м. Львів, ORCID: 0000-0002-6247-2850
e-mail: wgrynkevych@gmail.com

Мельничук Юлія,
студентка магістратури,
Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра статистики,
м. Львів, e-mail: yulia.melnychuk@gmail.com

<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-01-206-215>

**ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
В УКРАЇНІ**

У статті наведено результати аналізу євроінтеграційних процесів в Україні. Здійснено оцінку динаміки і структури показників зовнішньої торгівлі товарами України з країнами Європейського Союзу, а також їх порівняльний аналіз з іншими групами країн світу. Визначено інтенсивність структурних зрушень у географічній і товарній структурі експорту та імпорту товарів в Україні за допомогою інтегральних коефіцієнтів структурних зрушень. З використанням дисперсійного аналізу виявлено істотність впливу транскордонного чинника на показники зовнішньої торгівлі з ЄС у регіонах України.

Ключові слова: євроінтеграція, зовнішня торгівля, дисперсійний аналіз, статистичний аналіз, Україна, Європейський Союз.

Гринькевич Ольга,
доктор економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра статистики,
г. Львів

Гринькевич Василь,
кандидат технічних наук, доцент,
Львівський інститут АО «ВУЗ МАУП», кафедра менеджменту організацій
г. Львів

Мельничук Юлія,
студентка магістратури,
Львовский национальный университет имени Ивана Франко, кафедра статистики,
г. Львов

ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ

В статье представлены результаты экономико-статистического анализа евроинтеграционных процессов в Украине. Осуществлена оценка динамики и структуры показателей внешней торговли товарами Украины со странами Европейского Союза, а также их сравнительный анализ с другими группами стран мира. Определена интенсивность структурных сдвигов в географической и товарной структуре экспорта и импорта товаров в Украине с помощью интегральных коэффициентов структурных сдвигов. С использованием дисперсионного анализа выявлено существенность влияния трансграничного фактора на показатели внешней торговли с ЕС регионов Украины..

Ключевые слова: евроинтеграция, внешняя торговля, дисперсионный анализ, статистический анализ, Украина, Европейский Союз.

Olha Hrynkevych,
Doctor of Economics, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv, Department of Statistics,
Lviv

Vasyl Hrynkevych,
PhD, Associate Professor,
Lviv Institute of Interregional Academy of Personnel Management, Management Department,
Lviv

Yulia Melnychuk,
graduate student,
Ivan Franko National University of Lviv, Department of Statistics,
Lviv

ECONOMIC AND STATISTICAL ANALYSIS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES IN UKRAINE

Introduction. The historical experience of development and modern realities indicate that the implementation of the strategic, in particular economic goals of Ukraine as a European state is an extremely complex process. These difficulties are caused by various geopolitical, socio-economic factors and reflect the conflicting national and regional interests in the global world, primarily the neighbouring countries of Ukraine. In this regard, an urgent task for researchers and politicians is an in-depth analysis of the processes of Ukraine's integration in the European economic space, identifying opportunities and threats in the economy and other areas of the country's public life. *The paper aims* to find out the positive and negative consequences of European integration processes in Ukraine in terms of economic integration with the European Union, including their regional peculiarities. *The results.* The study identified the main trends in the dynamics of statistical and analytical indicators of foreign trade with the European Union's states, in particular, in the export and import of Ukrainian goods with the EU and other countries, the level of openness of the economy and other indicators. The materiality level of changes in the geographical and product structure of foreign trade in goods in Ukraine using the integral index of structural changes is estimated. The level of influence of a cross-border factor on the intensity of foreign economic activity in the regions of Ukraine using the method of analysis of variance is revealed. *Conclusion.* Over the past twenty years (1998-2018) in Ukraine there has been an unstable, but a positive upward trend in the volume of foreign trade in goods with EU countries. At the same time, the negative balance of export-import of goods remains, testifies to the low pace of Ukraine's integration with the economy of the EU countries and the preservation of unequal terms of foreign trade. Since 2014, EU states have become the main partner in the foreign economic activity of Ukraine. Significant structural shifts have also occurred in the commodity structure of Ukraine's exports, but they are less related to the diversification of exports in favor of goods with high

added value. A significant part of the raw materials in the commodity structure of exports determines the dependence of Ukrainian producers on market changes in the EU internal market. The cross-border factor has a significant, but not decisive influence on the intensity of foreign trade in goods in the regions of Ukraine. Regional differences in the export of Ukrainian enterprises are largely related to the region's specialization in the production of goods in high demand and export potential in the EU domestic market.

Key words: European integration, foreign trade, analysis of variance, statistical analysis, Ukraine, European Union.

Постановка проблеми та її значення. Курс України на інтеграцію у Європейський Союз (ЄС) і НАТО супроводжується комплексом політичних, економічних, соціокультурних трансформацій. Одна з головних цілей таких змін, як зазначено в Угоді про Асоціацію між Україною та ЄС, – «посилення економічних і торговельних відносин, які забезпечать інтеграцію до європейського ринку, зокрема, через створення «поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, завершення переходу до ринкової економіки, у тому числі через поступову адаптацію українського законодавства європейського» [1]. Період виконання умов Угоди бере свій початок з 1 січня 2016 року – моменту застосування положень про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі і становить вісім років [2].

Проте історичний досвід і сучасні реалії свідчать, що шлях до реалізації стратегічних, у тому числі економічних цілей розвитку України як європейської держави, є надзвичайно складним. Ці труднощі зумовлені різноманітними геополітичними, соціально-економічними чинниками і відображають суперечливість національних та регіональних інтересів у глобальному світі, насамперед – сусідніх з Україною держав. У зв'язку з цим актуальним завданням для дослідників і політиків є поглиблений аналіз процесів, пов'язаних з інтеграцією в європейський економічний простір, виявлення можливостей і загроз у національній безпеці, економіці, інших сферах суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню євроінтеграційних процесів присвячено чимало публікацій теоретичного і прикладного характеру. Серед них домінуючими є праці, пов'язані з політичними наслідками євроінтеграції, а також звіти українських аналітичних центрів і незалежних експертів, підготовлених у рамках спеціальних проєктів, що фінансує ЄС та інші міжнародні й регіональні об'єднання.

За результатами загальнонаціонального опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Центру Разумкова і Київського міжнародного інституту соціології [3] у 2018 році 55% українців вважали, що Євросоюз має позитивний вплив на Україну; як негативний такий вплив оцінюють 29% респондентів. Опитування 2019 року дали схожі результати: 53% респондентів переконані, що Україна має приєднатися до ЄС, прихильниками Євразійського економічного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном є 13%, а 24% українців вважають, що потрібно зберігати нейтралітет і не приєднуватися до жодного з регіональних союзів [4].

Найбільшими загрозами, на думку українців, в інтеграції до ЄС, є проблеми з корупцією (44%), недостатній економічний розвиток України (40%) та низький рівень життя населення (34%). Війну на Донбасі зазначили 20% респондентів [4].

Результати комплексного аналізу євроінтеграційних процесів у регіонах України опублікував у 2019 році Центр «Нова Європа» спільно з Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Дослідження показали, що лідерами за набором із 34 індикаторів співпраці з ЄС є Львівська, Івано-Франківська і Вінницька області. Південні та східні області є лідерами в окремих секторах, зокрема, Миколаївщина має найкращі показники з нарощування експортного потенціалу на європейському ринку. Донецька та Луганська області мають найбільшу кількість проєктів, які фінансують європейські банки, а Херсонська та Харківська — найбільші обсяги фінансування таких проєктів. Дніпропетровська і Харківська області лідирують за кількістю суб'єктів бізнесу з капіталом з країн Євросоюзу [5, 7].

Незважаючи на активність учасників євроінтеграційних процесів, Д. Шульга зазначає, що станом на червень 2019 року «не відбулось жодного із передбачених Угодою про асоціацію досягнень в інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.» У багатьох сферах, на думку експерта, нові норми стають надто складними для учасників української сторони Угоди. У зв'язку з цим

постає питання про доцільність гнучкішого підходу до виконання Україною своїх зобов'язань з гармонізації законодавства [6, 10].

Науковці Інституту економіки та прогнозування НАН України [7] зазначають, що у коротко- і середньостроковому періодах інтеграція між Україною та ЄС буде потребувати значних інвестицій та супроводжуватися економічними втратами. Серед можливих втрат – вихід з ринку економічних суб'єктів унаслідок посилення конкуренції з виробниками/постачальниками з ЄС, послаблення економічних зв'язків з партнерами країн СНД, зростання обсягів трудової міграції у зв'язку з вищим рівнем доходів на ринках праці країн ЄС.

Незважаючи на численні публікації з питань євроінтеграції, відсутні є дослідження сучасної динаміки цих процесів з поглибленим економіко-статистичним аналізом тенденцій у показниках зовнішньої торгівлі України з ЄС, оцінкою інтенсивності структурних зрушень на фоні зовнішньоекономічних зв'язків з іншими групами країн.

Мета і завдання статті. Метою статті є з'ясувати позитивні і негативні наслідки євроінтеграційних процесів в Україні в частині розвитку зовнішньоторговельних відносин. Відповідно до поставленої мети визначені такі завдання: 1) виявити основні тенденції у динаміці показників зовнішньої торгівлі з країнами Євросоюзу; 2) оцінити істотність змін у географічній і товарній структурі зовнішньої торгівлі товарами в Україні, 3) визначити рівень впливу транскордонного чинника на інтенсивність зовнішньоекономічної діяльності в регіонах України.

Викладення основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як показують дані статистики зовнішньої торгівлі за період 1996-2018 років, в Україні має місце нестабільна, але позитивна динаміка експорту українських товарів до інших країн Європи (рис. 1).

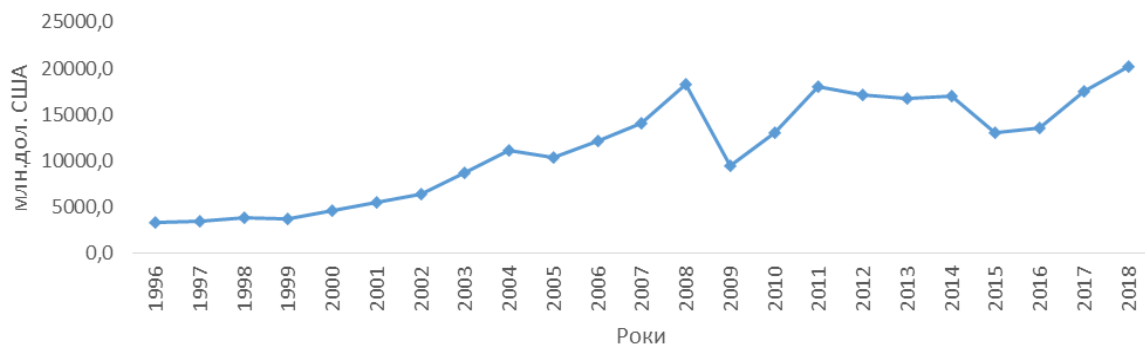

Рис. 1. Динаміка експорту товарів з України до країн Європи

Джерело: побудовано за [8].

Період стабільного зростання експорту українських товарів до країн ЄС спостерігався лише у 1996-2008 роках. Серед політичних чинників такого тренду – затвердження 11 червня 1998 року Стратегії інтеграції України до ЄС. Проте глобальна фінансово-економічна криза стала головним чинником різкого зменшення експорту українських товаровиробників у 2009 році. Зважаючи на домінування у цей період у структурі експорту металургійної продукції, різке світове падіння попиту на неї спричинило скорочення відповідної частки експорту, а відтак, валютних надходжень і зростання курсу долара на валютному ринку.

Військові події на Сході України, де зосереджено значний обсяг виробництва металургійної продукції, є головним чинником чергового помітного скорочення експорту України протягом у 2015-2016 роках. Революція Гідності, стала, на нашу думку, головним рушієм того факту, що 2014 року Верховна Рада України та Європейський парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. За обсягом і тематичним охопленням цей документ експерти називають найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, коли-небудь укладеним ЄС. Водночас у короткостроковій динаміці спостерігаємо повільні позитивні зрушення у показниках зовнішньоекономічної діяльності в Україні (рис. 2).

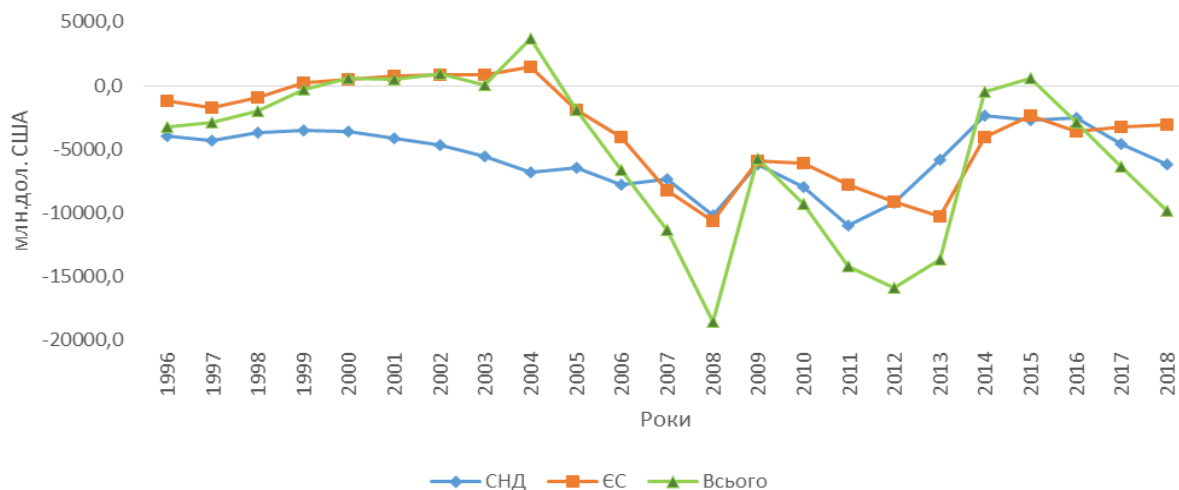

Рис 2. Сальдо експорту-імпорту зовнішньої торгівлі товарами України з країнами ЄС і СНД

Джерело: побудовано за [8; 10].

З 2005 року в Україні зберігається негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами з ЄС, яке у 2013 році було найбільшим за період 1996-2018 років. Проте позитивним є той факт, що з часу підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС спостерігаємо не лише щорічне зростання експорту товарів до країн Євросоюзу, але й зменшення негативного сальдо експортно-імпортних торговельних операцій з країнами ЄС.

На рівень інтеграції української економіки з внутрішнім ринком ЄС вказує динаміка коефіцієнта покриття експортом імпорту (рис. 3).

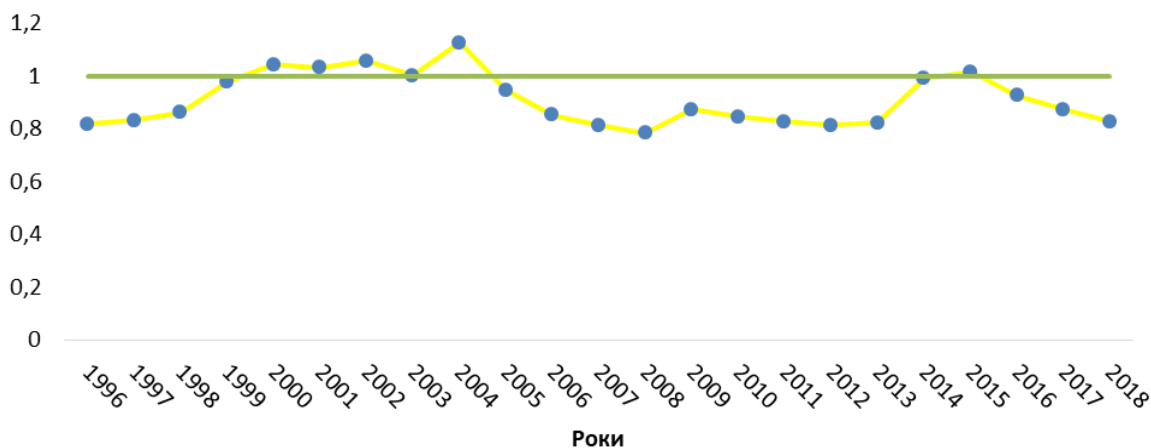

Рис. 3. Динаміка коефіцієнту покриття експортом імпорту України з ЄС

Джерело: побудовано і розраховано за [8; 10].

У зовнішній торгівлі України з ЄС з 2005 року імпорт товарів щорічно перевищує експорт за винятком 2015 року, коли ці два показники були збалансовані. Помітне поживлення за останні п'ять років (2013-2018 рр.) інтеграції української економіки з внутрішнім ринком ЄС відбувається головним чином через зростання імпорту європейських товарів. На підтвердження цього висновку – динаміка індексу товарності, який розрахований як відношення обсягів зовнішньоторговельного обороту (сума експорту та імпорту) з країнами Євросоюзу до ВВП України (рис. 3).

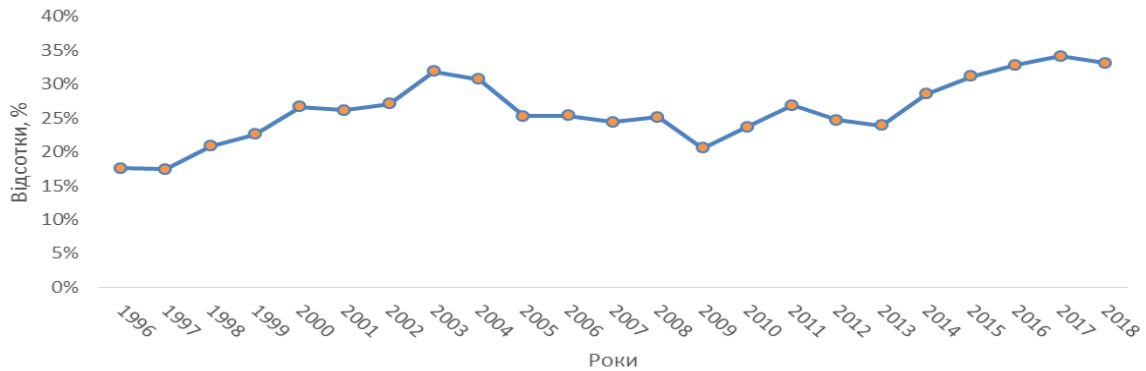

Рис. 3. Відношення зовнішньоторговельного обороту України з ЄС та ВВП України

Джерело: побудовано і розраховано за [8; 10]

В Україні продовжується зростання рівня відкритості економіки України, і значною мірою через високий рівень обсягів імпорту з країн ЄС. Така тенденція, за оцінками авторів Експортної стратегії України 2017-2021 «робить країну вразливою, оскільки нестабільність на світових ринках суттєво впливає на економіку України» [11].

За період 1998-2018 років частка країн ЄС в українському експорті зростає лише на 4,6% і становила у 2018 році 23,5%, натомість частка країн СНД зменшилася на 11,8%. Найбільш помітними є структурні зрушення у розподілі імпорту в Україну і вони стосуються країн СНД. Частка імпорту товарів з цієї групи країн зменшилася на 23,7 % (табл. 1).

Таблиця 1

Географічна структура експорту та імпорту товарів з України у 1998 і 2018 роки

Групи країн	Частка експорту, % до підсумку		Частка імпорту, % до підсумку		Структурні зрушення, %, $d_i^1 - d_i^0$	
	1998 рік, de_i^0	2018 рік, de_i^1	1998 рік, di_i^0	2018 рік, di_i^1	Експорт	Імпорт
Усього	100	100	100	100	×	×
Країни СНД	19,8	8	36,8	13,1	-11,8	-23,7
Європа	18,9	23,5	23,3	25,1	4,6	1,8
Африка	2,7	4,7	0,6	0,7	2	0,1
Азія	14,4	15,7	4,1	13,5	1,3	9,4
Америка	4,1	1,9	3,5	4,1	-2,3	0,6
Австралія і Океанія	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,1	0,0
Інші країни світу	45,1	40	31,6	43,5	5,1	11,9

Джерело: складено і розраховано за [8-10].

Для аналізу інтенсивності структурних зрушень у зовнішній торгівлі товарами в Україні використаємо інтегральний індекс Рябцева, який розраховують за формулою [12]

$$J_R = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (d_{i1} - d_{i0})^2}{\sum_{i=1}^n (d_{i1} + d_{i0})^2}}$$

де $d_i^1 (d_i^0)$ – частка i -го структурного елемента у двох різних об'єктах порівняння або періодах. Залежно від значення індексу формулюють висновок про рівень структурних відмінностей. Їх вважають істотними, якщо індекс Рябцева більший за 0,150 і значними, якщо величина індексу перевищує 0,300.

Значення інтегрального індексу Рябцева для експорту потрапляє в інтервал 0,071-0,150, а це означає, що географічна структура експорту українських товарів за період 1998-2018 років не зазнала значних відмінностей. Індекс Рябцева для географічної структури імпорту рівний 0,271. Величина індексу вказує на те, що структура імпорту товарів в Україну за період 1998-2018 років має істотні відмінності. Головним чинником таких змін є суттєве зменшення імпорту з країн СНД – на 23.7%. Домінуючими країнами цього регіонального об'єднання у зовнішній торгівлі з Україною залишаються Російська Федерація і Білорусь.

Важливим завданням євроінтеграції України з ринком ЄС є підвищення її конкурентних позицій через орієнтацію експорту на товари з високою доданою вартістю. У зв'язку з цим окремим напрямом аналізу євроінтеграційних процесів є вивчення товарної структури експорту та відповідних структурних зрушень. Товарна структура експорту товарів України у 2010 і 2018 роках наведена у таблиці 2.

Таблиця 2

Структура і структурні зрушення в експорті товарів з України у 2010 і 2018 роках

Групи товарів	Експорт, млн дол. США		Структура експорту, %		Структурні зрушення експорту, %
	2010	2018	2010	2018	
Всього	50744,3	47334,9	100	100	100
Недорогоцінні метали та вироби з них	17272,6	11633	34,04	24,60	-9,44
Продукти рослинного походження	3949,9	9886,1	7,78	20,90	13,12
Машини, обладнання; електротехнічне обладнання	5563,2	4654,7	10,96	9,80	-1,16
Жири та олії тваринного або рослинного походження	2605	4496,5	5,13	9,50	4,37
Мінеральні продукти	6716,2	4339,6	13,24	9,20	-4,04
Готові харчові продукти	2524,1	3018,6	4,97	6,40	1,43
Продукція хімічної промисловості	3209,3	1871,3	6,32	4,00	-2,32
Деревина і вироби з деревини	827,9	1494,6	1,63	3,20	1,57
Живі тварини; продукти тваринного походження	770,8	1210,6	1,52	2,60	1,08
Текстильні матеріали та вироби	734,6	846,6	1,45	1,80	0,35
Інші групи товарів	6570,7	3883,3	12,96	8,00	-4,96

Джерело: складено і розраховано за [9;10].

На підставі значення інтегрального індексу Рябцева (0,233), обчисленого за даними табл.2, можемо стверджувати, що за період 2010-2018 рр. у товарній структурі експорту України відбулися істотні структурні зрушення. Але такі зміни лише частково можна вважати позитивними, оскільки вони не пов'язані з диверсифікацією експорту на користь товарів з високою доданою вартістю. На фоні помітного зменшення обсягів і частки експорту українських недорогоцінних металів і виробів з них, має місце одночасне зростання експорту продуктів рослинного походження. За даними Держстату та інформацією Представництва України при ЄС до основних товарних категорій українського експорту у 2018 році належали [13]: чорні метали (18,4%); електричні машини і устаткування (11,8%); зернові культури (11,0%); руди, шлаки та зола (9,0%); насіння та плоди олійних рослин (5,8%); жири та олії тваринного або рослинного походження (5,7%); деревина і вироби з деревини (5,2%). В імпорті з ЄС до України домінують такі товарні категорії: котли, машини, апарати і механічні пристрої (13,9%); енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки (13,7%); наземні транспортні засоби (9,6%); електричні машини і устаткування (8,2%); фармацевтична продукція (6,1%); полімерні матеріали, пластмаси (6,0%).

У вивченні євроінтеграційних процесів важливо брати до уваги геополітичне розташування регіонів, через які здійснюють міжнародну торгівлю. Проаналізуємо регіональні особливості євроінтеграційних процесів з використанням показників зовнішньої торгівлі у регіонах України, а саме експорту та імпорту товарів, а також зовнішньоторговельного обороту.

Для перевірки гіпотези про вплив транскордонного чинника на інтенсивність зовнішньої торгівлі проведемо групування регіонів України за ознакою наявності кордону з ЄС і виконаємо дисперсійний аналіз для показника «зовнішньоторговельний оборот у розрахунку на одного мешканця регіону». Кордон з країнами ЄС мають п'ять регіонів України – Волинська, Закарпатська, Львівська, Чернівецька та Івано-Франківська області. В окрему групу виділено м. Київ, як столицю України, яка за адміністративними та іншими функціями має особливості в умовах здійснення зовнішньої торгівлі. Таким чином варіацію показника зовнішньоторговельного обороту у розрахунку на одного мешканця здійснено на підставі аналітичного групування регіонів на три групи. Результати їх дисперсійного аналізу представлено у таблиці 3.

Таблиця 3

**Дисперсійний аналіз впливу транскордонного чинника на варіацію показника
«Зовнішньоторговельний оборот товарами (ЗТО) в регіонах України»**

ПІДСУМКИ						
<i>Групи регіонів</i>	<i>Кількість регіонів</i>	<i>Сума ЗТО</i>	<i>Середнє ЗТО</i>	<i>Дисперсія ЗТО</i>		
мають кордон з ЄС	5	4,758	0,952	0,357		
м. Київ	1	3,803	3,803	-		
не мають кордону з ЄС	19	9,467	0,498	0,108		
Дисперсійний аналіз						
Джерело варіації	<i>SS (сума квадратів відхилень)</i>	<i>df (число ступенів свободи)</i>	<i>MS (оцінка дисперсії)</i>	<i>F (критерій Фішера)</i>	<i>P-значення</i>	<i>F критичне</i>
Між групами	10,709	2	5,354	34,986	0,00	3,443
Всередині груп	3,367	22	0,153			
Разом	14,076	24				

Джерело: складено і розраховано за [9;10] з використанням пакету «Аналіз даних» в Microsoft Excel

Значення статистичних параметрів дисперсійного аналізу, наведені у табл. 3 (фактичне значення F -критерію Фішера більше за критичне; p -значення (p -value) менше за 0,05), дають підстави стверджувати, що з ймовірністю 95 % географічне положення регіону має істотний і не випадковий вплив у зовнішньоекономічній діяльності. На основі емпіричного кореляційного відношення (між груповою дисперсією до загальної) можна дійти висновку, що найбільше транскордонний чинник впливає на варіацію значень зовнішньоторговельного обороту з країнами ЄС, оскільки його варіація на 77,5% пов'язана з кластером регіонів.

Значно слабший вплив транскордонного чинника на такі показники зовнішньої торгівлі України, як частка експорту товарів у ВВП регіону і в розрахунку на одного мешканця. Такий висновок можемо пояснити тим, що на експорт українських товарів більшою мірою впливає спеціалізація регіону у виробництві продукції, що користуються вищим попитом і експортним потенціалом на внутрішньому ринку ЄС. Яскравим прикладом на підтвердження цього висновку є високі значення обсягів експорту для окремих південних і східних областей України, а саме Миколаївської, Херсонської, Донецької та Луганської областей. Ці регіони не межують з ЄС, але мають високі значення експорту товарів завдяки спеціалізації на виробництві продукції сільського господарства, важкої і добувної промисловості, що користується попитом на ринку ЄС.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Економіко-статистичний аналіз євроінтеграційних процесів в Україні на прикладі зовнішньої торгівлі товарами дає підстави дійти таких висновків.

1. Протягом останніх двадцяти років в Україні зберігається нестабільна, але позитивна тенденція зростання обсягів зовнішньої торгівлі з країнами ЄС. Водночас темпи зростання імпорту з ЄС перевищують аналогічні показники експорту на внутрішні ринки Євросоюзу. В результаті для

України зберігається негативне сальдо експорту-імпорту товарів, що свідчить про низькі темпи її інтеграції з економікою країн ЄС та збереження нерівних умов зовнішньої торгівлі.

2. З 2014 року ЄС став головним партнером у зовнішньоекономічній діяльності України. Про це свідчить вища частка обсягів зовнішньоторговельного обороту у географічній структурі цього показника порівняно з СНД та іншими групами країн світу. У товарній структурі експорту України теж відбулися істотні структурні зрушення. Але такі зміни лише частково можна вважати позитивними, оскільки вони меншою мірою пов'язані з диверсифікацією експорту на користь товарів з високою доданою вартістю. На фоні помітного зменшення обсягів експорту українських недорогочінних металів і виробів з них, має місце одночасне зростання експорту продуктів рослинного походження.

3. Транскордонний чинник має істотний, але не визначальний вплив на інтенсивність зовнішньої торгівлі з країнами ЄС. На експорт українських товарів більшою мірою впливає спеціалізація регіону у виробництві продукції, що користуються вищим попитом і експортним потенціалом на внутрішньому ринку ЄС.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим вивченням кількісних та якісних чинників умов зовнішньої торгівлі в окремих секторах економіки, у тому числі за окремими групами товарів.

Джерела та література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Ратифікована Верховною Радою України і ЄС 16 вересня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print (дата звернення: 28.12.2019).

2. Шульга Д. Євроінтеграція де-факто: наскільки просунулася Україна у впровадженні Угоди про асоціацію. Українська правда від 24 липня 2019 року. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2019/07/24/7098848> (дата звернення: 28.12.2019).

3. Громадська думка населення щодо впливу на Україну інших країн: результати загальнонаціонального опитування. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Київський міжнародний інститут соціології. 2018. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-naselennya-shchodo-vplivu-na-ukrainu-inshikh-krain> (дата звернення: 20.11.2019).

4. Європейська інтеграція України: динаміка громадської думки. Результати загальнонаціонального опитування. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Київський міжнародний інститут соціології. 2019. URL : <https://dif.org.ua/article/evropeyska-integratsiya-ukraini-dinamika-gromadskoi-dumki> (дата звернення: 20.11.2019).

5. Євромапа України. Рейтинг європейської інтеграції областей. Київ: Центр «Нова Європа». 2019. 62 с. URL: <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Euomap-ukr-web.pdf> (дата звернення: 21.11.2019).

6. Інтеграція у рамках Асоціації: динаміка виконання Угоди між Україною і ЄС. Аналітичний звіт. Київ: Міжнародний фонд «Відродження». 2019. 50 с.

7. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості : наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М.Гейця та чл.-кор. НААН України Т.О.Осташко ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів. НАН України". Київ. 2016. 184 с.

8. Державна служба статистики України: статистична інформація. Економічна статистика: зовнішньоекономічна діяльність. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

9. Зовнішня торгівля України: статистичний збірник. Відповідальний за випуск А. Фризоренко. Київ: Державна служба статистики України. 2019. Частина II. 172 с.

10. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2018 році: статистичний збірник. Відповідальний за випуск А. Фризоренко. Київ: Державна служба статистики України. 2019. 74 с.

11. Про схвалення експортної стратегії України (дорожньої карти стратегічного розвитку торгівлі на 2017-2021 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1017-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80> (дата звернення: 27.11.2019).

12. Бізнес-статистика: навч. посібник / [Матковський С. О., Гринькевич О.С., Вдовин М. Л., Вільчинська О.М., Марець О.Р., Сорочак О.З.] Київ: Алерта. 280 с.

13. Торговельно-економічне співробітництво Україна-ЄС. 2018. Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade> (дата звернення: 27.11.2019).

References

1. Ughoda pro asociaciju mizh Ukrajinuju, z odnijeji storony, ta Jevropejskym Sojuzom, Jevropejskym spivtovarystvom z atomnoji energiji i jikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoji storony [Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part]. Ratified by Verkhovna Rada of Ukraine and EU on September 16, 2014. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print [in Ukrainian].
2. Shuljgha, D. (2019). *Jevrointegracija de-fakto: naskiljky prosunulasja Ukrajina u vprovadzheni Ughody pro asociaciju* [De facto European integration: how far Ukraine has progressed in implementing the Association Agreement] *Ukrajinsjka pravda – Ukrainian truth*, July 24, 2019. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/articles/2019/07/24/7098848> [in Ukrainian].
3. The Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation (2018). *Ghromadsjka dumka naseleennja shhodo vplyvu na Ukrajinu inshykh krajin: rezuljaty zaghaljnacionaljnogho opytuvannja* [Public opinion of the population about the influence of other countries on Ukraine: results of a national survey]. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-naseleennja-shhodo-vplyvu-na-ukrainu-inshikh-krain> [in Ukrainian].
4. The Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation (2019). *Jevropejsjka integracija Ukrajiny: dinamika ghromadsjkoji dumky. Rezuljaty zaghaljnacionaljnogho opytuvannja* [European integration of Ukraine: dynamics of public opinion. Results of a national poll]. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/evropejska-integratsiya-ukraini-dinamika-gromadskoi-dumki> [in Ukrainian].
5. New Europe Center (2019). *Jevromapa Ukrajiny. Rejtyng jevropejskoji integraciji oblastej* [The European map of Ukraine. Rating of European Integration of Regions] Kyiv. 62 p. Retrieved from <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Euomap-ukr-web.pdf> [in Ukrainian].
6. The International Renaissance Foundation (2019). *Integracija u ramkakh Asociaciji: dinamika vykonannja Ughody mizh Ukrajinuju i JeS: analitychnyj zvit.* [Integration within the Association: dynamics of implementation of the Agreement between Ukraine and the EU] Analytical report. Kyiv. 50 p. [in Ukrainian].
7. Heyets, V.M. & Ostashko, T.O. (2016). *Implementacija Ughody pro asociaciju mizh Ukrajinuju ta JeS: ekonomichni vyklyky ta novi mozhlyvosti: naukova dopovid* [Implementation of the EU-Ukraine Association Agreement: economic challenges and new opportunities: scientific report] Kyiv. 184 p. [in Ukrainian].
8. State Statistics Service of Ukraine (2019). Statistical information. Economic statistics: foreign economic activity. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
9. Zovnishnja torghivlja Ukrajiny 2018: statystychnyj zbirnyk [Ukraine's foreign trade: statistical yearbook] Accountable for issue A. Fryzorenko. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
10. Spivrobotnyctvo mizh Ukrajinuju ta krajinamy JeS u 2018 rotsi: statystychnyj zbirnyk [Cooperation between Ukraine and EU countries in 2018]. Accountable for issue A. Fryzorenko. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
11. Pro skhvalennja eksportnoji strateghiji Ukrajiny (dorozhnnjoji karty strateghichnogho rozvytku torghivli na 2017-2021 roky [On approval of the export strategy of Ukraine (Roadmap for Strategic Trade Development for 2017-2021)] Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine. December 27, 2017 No. 1017-p. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80> [in Ukrainian].
12. Matkovs'kyj, S., Hryn'kevych, O., Vdovyn, M., Vil'chyns'ka, O., Marets', O., Sorochak, O. *Biznes-statystyka: navch. posibnyk* [Business statistics: textbook] Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
13. Mission of Ukraine to the European Union (2019). *Torghoveljno-ekonomichne spivrobotnyctvo Ukrajina-JeS* [Ukraine-EU trade and economic cooperation]. Retrieved from <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.01.2020 р.